

Перспективи розвитку фермерських господарств в аграрному секторі економіки України

Уланчук Володимир Семенович, д.е.н., професор кафедри обліку і оподаткування

Жарун Олена Володимирівна, к.е.н., доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
097-469-32-84 zharun.l@ukr.net

Уманський національний університет садівництва

Стрімке збільшення населення на планеті приводить до зростання споживання продукції, серед якої основне місце займає продукція виготовлена із зерна зернових і зернобобових культур. Тому провідні країни світу нарощують його виробництво, так як попит на зерно продукцію на світових ринках зростає. Україна володіє високо родючими чорноземами і розміщена в сприятливій природно-кліматичній зоні, що дає можливість постійно нарощувати обсяги виробництва сільськогосподарської продукції.

Сільське господарство України за радянських часів будувалося на двох формах господарювання – колгоспах й радгоспах, які працювали на державній землі, використовуючи відповідно кооперативне і державне майно. Усуспільнені засоби виробництва перетворилися по суті в нічийну власність, що у поєднанні з адміністративно-командними методами управління призвело до втрати особистого інтересу селян щодо підвищення ефективності виробництва і викликало необхідність трансформації сільського господарства до ринкових умов господарювання[4].

Більшість аграрних формувань України, включаючи фермерські господарства, направляють свою діяльність на вирощування зернових і зернобобових та технічних культур. Питома вага зернових в структурі посівних площ зросла з 45 % (1990р) до 53,6% (2018р), або розширилась на 256тис. га. Провідними культурами в даній групі є озима пшениця та кукурудза, але їх місце серед зернових постійно змінюється. Якщо в 1990р площі під озимую пшеницею займали 51,9% то в 2018р – 43,%, а під

кукурудзою 8,5% та 30,9% відповідно. Розширюються площі під технічними культурами. Якщо в 1990р дані культури займали 11,6% то в 2018р зросли до 33,4% загальних посівів. Серед технічних культур аграрні підприємства все більше основну діяльність сконцентровують на вирощуванні олійних, з яких в 1990 - 2018рр питома вага соняшнику зросла з 43,6 до 66%, а ріпаку з 2,4 до 11,2%.

Порівнюючи світові тенденції зміни обсягів виробництва продукції рослинництва і тваринництва з їх рівнями в Україні, то вони суттєво відрізняються. В Україні при виробництві продукції рослинництва мають місце тенденції зростання, за виключенням фруктів, але рівень їх зростання нижчий світових. Світове виробництво продукції тваринництва має тенденцію до зростання, а в Україні – до зменшення, особливо це видно при виробництві молока та м'яса.

Таблиця 1 Зростання обсягів виробництва основних видів сільськогосподарської продукції у світі та в Україні за 1990-2017 роки, %

Показники	Зерно	Фрукти	Овочі	Картопля	М'ясо	Молоко	Яйця
Весь світ	52,7	115,4	161,1	45,3	86,6	52,8	135,1
Україна	21,4	-11,4	39,3	32,7	-46,8	-58,0	-4,8
Відхилення України від світу, в. п.	-31,3	-126,8	-121,8	-12,6	-133,4	-110,8	-139,9

Зростання населення на планеті приводить до підвищення споживання продукції сільськогосподарського виробництва, але її виробництво в першу чергу пов'язано з природно кліматичними умовами кожної країни та розвитком її економіки.

Нарощування обсягів виробництва зернових та олійних культур в Україні відбувається в основному за рахунок розширення їх посівних площ, що приводить до не притримування агровиробниками науково обґрунтованих сівозмін. Тільки за останні 20 років середній вміст гумусу в українських ґрунтах знизився із 3,5 до та 3%.. Такі зниження відбуваються за всіма природно-економічними зонами України [1].

Наприклад в ґрунтах Полтавської області вміст гумусу тепер становить у середньому 3,53% (у 1890 році цей показник був 8,0-8,8%). Збільшити його вміст немає змоги, бо не вносимо в ґрунт основних органічних добрив – гною. Ми ігноруємо закон землеробства – науково обґрунтовану сівозміну. Для того ж, збільшення урожаю за останні роки за рахунок нових сортів і гібридів, удосконалення сільськогосподарської техніки та засобів захисту рослин маскує поступову втрату природної родючості ґрунтів. Тому зрозуміло, що і великий агрохолдинг, і дрібний фермер вкладають кошти насамперед у розвиток виробництва, але аж ніяк у ґрунтоохоронні заходи. Основна частина землекористувачів не проводить жодних заходів, спрямованих на збереження ґрунтів та підвищення їхньої родючості так як свою діяльність направляють на отримання максимальних прибутків за мінімальних витрат.

Аграрна продукція з України в основному іде на експорт. В загальному обсягу експорту аграрної продукції основне місце займає продукція рослинного походження 28,5% (2000р), 58,4% (2019р). Серед найвищих вартісних товарних позицій агарного експорту України в 2018р можна відзначити олію, кукурудзу, пшеницю, насіння олійних культур. Світові ціни на продукцію сільськогосподарського виробництва, особливо рослинництва, знижуються, але якщо порівнювати ціни експорту на товари українського виробництва, то вони нижчі від середніх світових. Досягнувши свого максимуму протягом 2013 року, світові ціни постійно знижуються майже на всі види продукції рослинництва.

З метою нарощення валютних надходжень від виробництва аграрної продукції, її необхідно поставляти на світові ринки не сировиною, а з доданою вартістю на основі глибокої переробки на харчові продукти. Процес переробки продукції пов'язаний із внесенням додаткових витрат, соціальним розвитком територій на яких проходить переробка, збільшенням бюджетних надходжень на рівні країни та регіонів.

В країнах ЄС розроблені стандарти до якості сільськогосподарської продукції та харчових продуктів, а так як більшість українських агровиробників не дотримуються технологій її виробництва, тому якість сировини невисока і вона не користується попитом в розвинутих країнах. Це видно на прикладі експорту зерна пшениці до країн Європи, коли частка європейських країн в загальній закупці української пшениці знизилась із 13,1% (2015р) до 3,1% (2019р).

При підвищенні якості вітчизняної сільськогосподарської продукції особливу увагу її виробникам необхідно звернути також, на виробництво органічної продукції. Особливо це доцільно запровадити фермерським господарствам. Порівнянні із традиційним землеробством витрати на гектар вирощування органічної продукції без добрив, пестицидів та інших хімікатів нижчі щонайменше вдвічі, але внаслідок меншої врожайності сільськогосподарських культур витрати на одиницю продукції вищі. а якщо враховувати реалізаційну ціну органічної продукції, то вона вища більше ніж на 50% [2].

В світі постійно зростає кількість виробників органічної продукції та кількість країн, що зайняті органічним виробництвом. В 1999р було зафіксовано 77 країн з даними про сертифіковане органічне сільське господарство, а в 2016р - 178 країн. В Україні споживання органічних продуктів на душу населення є значно меншим, ніж в країнах ЄС, і складає € 0,5 на особу. Наприклад, у Швейцарії вартість органічних продуктів на душу населення дорівнює € 274, а в середньому в країнах ЄС – € 40[3].

Високі ціни на органічні харчові продукти та значний попит на них в передових країнах світу стимулює аграрних виробників нашої країни до значного нарощування органічної сировини, а харчових виробників – до її переробки та постачання на світові ринки.

На експорт надходить продукція різної якості від великих та малих аграрних формувань. Дрібнотоварне виробництво не спроможне на рівні конкурувати з великотоварним у вирощуванні основних зернових культур,

ріпаку та соняшнику, які найбільше прибуткові в сучасних умовах. Тому невеликим агровиробникам, особливо фермерським господарствам доцільно сконцентрувати свою діяльність на виробництві органічної продукції овочівництва за умови організації мережі кооперативних оптових баз із закупівлі і тривалого зберігання продукції, її переробки та поставки на внутрішній, а органічної – на зовнішній ринок.

В перспективі основна продукція сільського господарства має бути направлена на збільшення її доданої вартості, яка буде здійснюватися підприємствами харчової та переробної промисловості, відповідно до вимог міжнародних стандартів. Створена продукція буде направлена на експорт, а незначна її частина реалізована на внутрішньому ринку, що позитивно вплине на розвиток економіки України та її регіонів.

Нарощення виробництва та експорту продукції з доданою вартістю, адаптація аграрного сектора і підприємств переробно-харчового сегменту до особливостей сучасного розвитку світового продовольчого ринку з врахуванням вимог стосовно безпеки та якості харчової продукції, значно підвищить зайнятість населення України, а також поповнення бюджету країни і регіонів та вирішення соціальних проблем села.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Балюк С., Мірошніченко М. Землі потрібна не політика, а зваженість, компетентність та відповідальність. Урядовий кур'єр, 2019. 17 груд. (№242). С. 7
2. Колюбакін В. Виростити мало. Треба зберегти Урядовий кур'єр. 2020 6 лют. (№23) . С.4
3. Лупенко Ю.О., Патица Н.І. Роль інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності України на світових ринках сільськогосподарської продукції. Агросвіт, 2019. №11 С.15-20
4. Месель-Веселяк В.Я. Напрями забезпечення конкурентоспроможності аграрного виробництва. Економіка АПК. 2009. №10. С. 7- 14.
5. Ніколаєвська В.В., Уланчук В.С. Ефективність інноваційного розвитку галузі рослинництва у сільськогосподарських підприємствах: монографія. Київ НУБіП України, 2019. 195с.
6. Стратегія розвитку експорту продукції сільського господарства, харчової та переробленої промисловості України на період до 2026р. Кабмін України 10.07.2019р. № 588